Doktryna modernizacji Xi Jinpinga: projekt przebudowy państwa i gospodarki w świetle piętnastego planu pięcioletniego oraz analizy Logana Wrighta Broken China.

AUTOR

Fundacja Dobre Państwo

STRESZCZENIE / ABSTRACT

Artykuł analizuje kompleksowy projekt przebudowy Chin pod przewodnictwem Xi Jinpinga, w którym modernizacja wykracza poza prosty wzrost PKB. Autor wskazuje, że obecna strategia państwa przedkłada bezpieczeństwo strategiczne i kontrolę polityczną nad czystą efektywność rynkową. Chińska doktryna kwestionuje zachodnie teorie konwergencji, zakładając możliwość osiągnięcia wysokiego zaawansowania technologicznego i dobrobytu bez przyjmowania pluralizmu politycznego. Modernizacja w wydaniu Xi Jinpinga jest zatem procesem polemicznym wobec liberalnego kapitalizmu, dążącym do stworzenia unikalnego modelu rozwoju, w którym nowoczesna gospodarka cyfrowa współistnieje z silnym, centralnym sterowaniem partii komunistycznej i hierarchią celów strategicznych nadmiarowych względem doraźnych zysków ekonomicznych.

The article analyzes the comprehensive project for the reconstruction of China under the leadership of Xi Jinping, in which modernization extends beyond simple GDP growth. The author indicates that the current state strategy prioritizes strategic security and political control over pure market efficiency. The Chinese doctrine challenges Western theories of convergence, assuming the possibility of achieving high technological advancement and prosperity without adopting political pluralism. Modernization in Xi Jinping's version is thus a polemic process against liberal capitalism, aiming to create a unique development model in which a modern

digital economy coexists with strong central control by the communist party and a hierarchy of strategic goals that override immediate economic profits.

Artykuł analizuje doktrynę modernizacji Xi Jinpinga nie jako prosty program gospodarczy, lecz jako całościowy projekt przebudowy państwa, w którym rozwój technologiczny i ekonomiczny zostaje całkowicie podporządkowany celom bezpieczeństwa narodowego oraz politycznej dominacji Komunistycznej Partii Chin. Autor stawia tezę, że Chiny odchodzą od modelu wzrostu ilościowego na rzecz 'nowych jakościowo sił wytwórczych' i autonomii strategicznej, co ma chronić kraj przed zewnętrznymi wstrząsami i zależnościami. Kluczowym punktem analizy jest jednak napięcie między wysoką zdolnością systemu do centralnej mobilizacji zasobów a ryzykiem systemowej ślepoty. W warunkach rosnącej złożoności gospodarczej, demografii i geopolityki, sukces Chin nie zależy już od skali inwestycji czy determinacji przywództwa, lecz od zdolności scentralizowanego aparatu władzy do rzetelnego rozpoznawania własnych błędów i korygowania decyzji bez lęku przed utratą politycznej legitymacji. Tekst rzuca wyzwanie zachodnim koncepcjom konwergencji, pytając, czy model autorytarny może trwale zarządzać nowoczesną gospodarką wysokich technologii bez mechanizmów niezależnej weryfikacji informacji.

SŁOWA KLUCZOWE

doktryna modernizacji Xi Jinpinga | piętnasty plan pięcioletni | podwójny obieg gospodarczy | wspólny dobrobyt | bezpieczeństwo strategiczne | Broken China Logana Wrighta | modernizacja socjalistyczna | autonomia technologiczna | centralne sterowanie gospodarką | konwergencja instytucjonalna | miękkie ograniczenia budżetowe | zakorzeniona autonomia | Zhonghua minzu weida fuxing | hierarchia celów strategicznych

Modernizacja Xi Jinpinga jako całościowy projekt przebudowy państwa

Doktryna modernizacji Xi Jinpinga jako projekt przebudowy państwa, gospodarki i porządku międzynarodowego. Od XIX i XX Zjazdu KPCh do piętnastego planu pięcioletniego na lata 2026-2030

Rekonstrukcja chińskiego modelu rozwoju nie byłaby pełna, gdyby analizę zadłużenia, instytucji finansowych i reform strukturalnych oddzielić od doktryny politycznej, która nadaje tym procesom kierunek, uzasadnienie oraz hierarchię celów. W gospodarce Chińskiej Republiki Ludowej decyzje o alokacji kapitału nie zapadają wyłącznie w wyniku autonomicznego współdziałania przedsiębiorstw, konsumentów i instytucji finansowych.

Są one nierozerwalnie osadzone w długookresowej strategii państwa, której fundamenty formułuje Komunistyczna Partia Chin. W okresie przywództwa Xi Jinpinga strategia ta przeobraziła się w całościowy projekt modernizacyjny, obejmujący wzrost gospodarczy, rozwój technologiczny, organizację życia społecznego i bezpieczeństwo narodowe, a także pozycję międzynarodową oraz reprodukcję politycznej zdolności partii do sprawowania władzy.

Modernizacja jako wzmocnienie państwa ponad wzrost PKB

Z tego względu kryteria oceny chińskiego modelu rozwoju nie mogą ograniczać się jedynie do tempa wzrostu produktu krajowego brutto. Należy uwzględnić także sposób, w jaki przywództwo definiuje interes państwa, traktuje relację między wzrostem a bezpieczeństwem, rozdziela zasoby pomiędzy sektory gospodarki oraz wyznacza granice autonomii uczestników rynku. Dopiero taka perspektywa pozwala właściwie interpretować pozornie sprzeczne działania: deklarowanie decydującej roli rynku przy jednoczesnym wzmacnianiu przedsiębiorstw państwowych, wspieranie prywatnych innowatorów równolegle z rozbudową politycznej kontroli nad strategicznymi technologiami oraz ograniczanie zadłużenia w jednych sektorach przy mobilizowaniu nowych strumieni kredytu dla innych. Sprzeczności te nie muszą być wyłącznie przejawem niespójności polityki.

W znacznym stopniu wynikają one z hierarchii wartości przyjętej przez chińskie przywództwo, w której efektywność gospodarcza pozostaje niezbędnym warunkiem modernizacji, lecz nie jest jej

jedynym ani zawsze nadrzędnym celem. Pojęcie modernizacji w myśli politycznej Xi Jinpinga nie oznacza prostego naśladowania instytucji gospodarczych i ustrojowych państw, które wcześniej osiągnęły wysoki poziom rozwoju. Chińska doktryna przedstawia modernizację jako proces obejmujący osiągnięcie zaawansowania technologicznego, dobrobytu, sprawności administracyjnej i zdolności strategicznego działania przy zachowaniu własnego systemu politycznego oraz szczególnej roli partii komunistycznej. Ma ona zatem wymiar polemiczny wobec klasycznych koncepcji modernizacji, które zakładały stopniową konwergencję gospodarek rozwijających się ku instytucjom liberalnego kapitalizmu. W tradycji Walta Whitmana Rostowa rozwój ujmowano jako sekwencję stadiów prowadzących od społeczeństwa tradycyjnego przez uprzemysłowienie ku gospodarce wysokiej konsumpcji masowej, z kolei Seymour Martin Lipset wskazywał na historyczne związki między rozwojem społeczno-ekonomicznym a trwałością instytucji demokratycznych.

Chińska koncepcja kwestionuje automatyzm tak rozumianej konwergencji. Przyjmuje, że można osiągać wysokie zaawansowanie produkcyjne, rozbudowywać klasę średnią, prowadzić badania naukowe i wykorzystywać technologie cyfrowe bez przyjmowania zachodniego modelu pluralizmu politycznego. Jest to istotne twierdzenie doktrynalne, jednak jego empiryczna ocena wymaga rozdzielenia trzech odmiennych zagadnień: możliwości szybkiego rozwoju gospodarczego w systemie niedemokratycznym, długookresowej efektywności takiego systemu oraz jego zdolności do pokojowego i społecznie akceptowalnego korygowania własnych błędów. Sukces w pierwszej dziedzinie nie rozstrzyga automatycznie o rezultatach w dwóch pozostałych.

Historyczne korzenie tej koncepcji sięgają znacznie głębiej niż początek rządów Xi Jinpinga. Chińskie doświadczenie modernizacyjne kształtowały dziewiętnastowieczne próby przezwyciężenia przewagi mocarstw przemysłowych, rewolucja republikańska, powstanie Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 roku, maoistowska industrializacja oraz reformy rozpoczęte pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku. Każdy z tych etapów wytwarzał odmienne rozumienie relacji między suwerennością, instytucjami a postępem gospodarczym. W okresie Deng Xiaopinga kluczowe znaczenie uzyskała pragmatyczna zasada oceniania rozwiązań przede wszystkim przez ich skuteczność w rozwijaniu sił wytwórczych.

Otwieranie gospodarki, dopuszczanie prywatnej przedsiębiorczości i wykorzystywanie mechanizmów rynkowych nie oznaczały przy tym rezygnacji z kierowniczej roli KPCh. Xi Jinping przejął więc model, którego charakterystyczną cechą było współistnienie daleko idącej pragmatyki ekonomicznej i trwałej koncentracji władzy politycznej. Jego doktryna przesuwa jednak akcent z samego przyspieszania wzrostu na zapewnienie, aby rozwój gospodarczy wzmacniał całościową zdolność państwa do osiągania strategicznych celów. W takiej perspektywie kapitał prywatny,

zagraniczne inwestycje, badania naukowe i handel międzynarodowy pozostają ważnymi instrumentami, lecz ich znaczenie ocenia się w świetle nadrzędnego projektu odrodzenia narodowego. W myśli ekonomicznej podobne napięcie pomiędzy wolnością gospodarczą a budową potencjału państwowego występowało już u Friedricha Lista, który podkreślał rolę rozwoju krajowych sił wytwórczych jako warunku zdolności narodu do uczestnictwa w konkurencji międzynarodowej. Nie oznacza to tożsamości jego koncepcji z chińską doktryną, lecz wskazuje na trwałość problemu, który obie próbują rozstrzygać: jak przełożyć aktywność gospodarczą poszczególnych uczestników rynku na długookresową siłę całej wspólnoty politycznej.

Objęcie przez Xi Jinpinga stanowiska sekretarza generalnego KPCh po XVIII Zjeździe w 2012 roku zapoczątkowało stopniową przebudowę języka i instytucjonalnych mechanizmów chińskiego przywództwa. Początkowo rozwijano program reform gospodarczych, przeciwdziałania korupcji, doskonalenia administracji oraz realizacji idei wielkiego odrodzenia narodu chińskiego, określanej jako Zhonghua minzu weida fuxing. Formuła ta łączyła modernizację gospodarczą z pamięcią historyczną i odbudową pozycji międzynarodowej państwa. Nie sprowadzała się do postulatu wyższego poziomu życia, lecz przedstawiała wzrost zdolności produkcyjnych, rozwój nowoczesnych technologii i wzmocnienie suwerenności jako elementy jednego przedsięwzięcia historycznego. Z perspektywy socjologii polityki miało to znaczenie legitymizacyjne: władza mogła uzasadniać własną pozycję nie tylko bieżącymi rezultatami ekonomicznymi, lecz także zobowiązaniem do realizacji długiego procesu dziejowego.

W koncepcji Maksa Webera należy odróżnić legitymizację opartą na tradycji, osobistym autorytecie przywódcy oraz przekonaniu o prawomocności określonych reguł organizacyjnych. Chiński system łączy elementy partyjnej legalności organizacyjnej z historyczną narracją o misji politycznej oraz silnie eksponowaną rolą przywództwa.

Polityczny koszt błędów w projekcie modernizacji

Taka synergia może wzmacniać zdolność mobilizacji, nadając codziennym zadaniom gospodarczym znaczenie wykraczające poza ich bezpośrednią użyteczność. Jednocześnie podnosi ona koszt polityczny przyznawania się do błędów – w tym układzie niepowodzenia mogą być interpretowane nie tylko jako nieudana polityka ekonomiczna, lecz jako zagrożenie dla wiarygodności całego projektu modernizacyjnego.

Przejście od wzrostu ilościowego do jakościowej modernizacji

Kluczowy etap systematyzacji doktryny nastąpił podczas XIX Zjazdu KPCh w październiku 2017 roku. Przyjęto wówczas koncepcję socjalizmu o chińskiej specyfice w nowej erze, bezpośrednio wiązaną z nazwiskiem Xi Jinpinga i wprowadzoną do konstytucji partyjnej. Szczególne znaczenie miała zmiana definicji podstawowej sprzeczności chińskiego społeczeństwa. W miejsce ujęcia koncentrującego się na potrzebie zaspokajania rosnących potrzeb materialnych w warunkach niedostatecznie rozwiniętej produkcji, wskazano napięcie między nierównomiernym i niedostatecznym rozwojem a rosnącymi oczekiwaniami ludności dotyczącymi lepszego życia.

Zmiana ta miała znaczenie wykraczające poza retoryczną modyfikację dokumentu ideologicznego. Oznaczała uznanie, że dalsza modernizacja nie może opierać się wyłącznie na powiększaniu wolumenu produkcji, infrastruktury i inwestycji. Coraz istotniejsze stały się jakość usług publicznych, warunki życia, środowisko naturalne, bezpieczeństwo, redukcja nierówności regionalnych oraz zdolność gospodarki do wytwarzania zaawansowanych dóbr. W języku ekonomii dobrobytu widać tu przesunięcie od oceny rozwoju przez zagregowaną wielkość produkcji ku szerszej koncepcji użyteczności społecznej. Współbrzmi to z refleksją Amartyi Sena, według której rozwój powinien zwiększać rzeczywiste możliwości ludzi, a nie jedynie zasób dóbr materialnych.

Równocześnie chińska doktryna zachowuje odrębność w sposobie definiowania i politycznej realizacji tych celów, gdyż szerokie pojęcie dobrobytu pozostaje podporządkowane instytucjonalnemu kierownictwu partii. XIX Zjazd nadał również bardziej precyzyjną postać długookresowej architekturze modernizacji. Utrzymano cele związane z obchodami stulecia powstania Komunistycznej Partii Chin w 2021 roku oraz stulecia utworzenia Chińskiej Republiki Ludowej w 2049 roku, a okres do połowy XXI wieku rozpisano na kolejne etapy rozwojowe. Do 2035 roku zakładano zasadnicze urzeczywistnienie modernizacji socjalistycznej, natomiast do połowy stulecia osiągnięcie statusu nowoczesnego, silnego państwa socjalistycznego. Oznaczało to wprowadzenie hierarchii czasowej, w której plany pięcioletnie miały pełnić funkcję kolejnych odcinków wielodekadowego programu. W ekonomii politycznej taka konstrukcja może ograniczać problemy wynikające z krótkiego horyzontu decyzyjnego. Administracja dysponująca stabilnym układem celów może planować inwestycje infrastrukturalne, badawcze i edukacyjne, których zwrot następuje po wielu latach. Zarazem długi horyzont polityczny nie gwarantuje trafności prognoz. Im bardziej szczegółowo określona zostaje przyszła struktura gospodarki, tym większe ryzyko, że nieprzewidziane zmiany technologiczne, demograficzne lub geopolityczne podważą pierwotne założenia.

Skuteczność planowania zależy zatem nie tylko od konsekwencji w realizacji celów, ale także od zdolności ich weryfikowania. Rozwój nie jest prostą realizacją harmonogramu, gdyż dokonuje się w warunkach niepewności, zmiennej dostępności zasobów i konkurencji między alternatywnymi sposobami wykorzystania kapitału. Właśnie dlatego plan wieloletni może stanowić użyteczne narzędzie koordynacji, lecz nie powinien zastępować mechanizmów ujawniania informacji o rzeczywistej efektywności przedsięwzięć. Od strony metodologicznej istotne jest, że chińska doktryna nie traktuje sprzeczności społecznych jako anomalii możliwych do całkowitego wyeliminowania przez jednorazową reformę. Jej aparat pojęciowy pozostaje osadzony w tradycji marksistowskiej i przekonaniu, że rozwój społeczny dokonuje się poprzez przeobrażanie relacji między siłami wytwórczymi, stosunkami produkcji i nadbudową instytucjonalną. W tej perspektywie przejście od taniej produkcji eksportowej do innowacyjnego przemysłu, od masowych inwestycji do wzrostu produktywności czy od nierównomiernej urbanizacji do zrównoważonego rozwoju można przedstawiać jako kolejne stadia przezwyciężania historycznych ograniczeń.

Analityk nauk ekonomicznych nie powinien jednak bezkrytycznie utożsamiać takiej narracji z empirycznym opisem rzeczywistości. Marksistowska kategoria sprzeczności posiada znaczny potencjał interpretacyjny, ale nie zastępuje identyfikacji mechanizmów przyczynowych, właściwych mierników i testowalnych hipotez. W przypadku chińskich reform kluczowe jest ustalenie, czy deklarowana przemiana stosunków produkcji rzeczywiście zwiększa produktywność, czy też prowadzi do rozszerzenia administracyjnej kontroli nad już istniejącymi zasobami.

Bezpieczeństwo strategiczne jako nadrzędny cel modernizacji gospodarczej

W analizie tej pomocne pozostają kategorie nowej ekonomii instytucjonalnej Douglassa Northa, koncepcja "miękkich ograniczeń budżetowych" Jánosa Kornaia oraz badania nad politycznymi determinantami alokacji kredytu. Pozwalają one przełożyć ogólne deklaracje modernizacyjne na konkretne zagadnienia dotyczące własności, odpowiedzialności, zachęt i rozkładu ryzyka. W latach 2017–2022 doktryna Xi Jinpinga ewoluowała pod wpływem narastającego przekonania przywództwa, że dotychczasowa integracja z gospodarką światową nie zapewnia wystarczającej ochrony przed ryzykiem strategicznej zależności. Rosnąca konkurencja technologiczna ze Stanami Zjednoczonymi, napięcia handlowe, pandemia oraz zakłócenia w międzynarodowych łańcuchach dostaw wyniosły bezpieczeństwo gospodarcze na pierwszy plan. W 2020 roku upowszechniono koncepcję podwójnego obiegu gospodarczego (shuang xunhuan), opartą na wzmacnianiu krajowego obiegu produkcji, dystrybucji i konsumpcji przy jednoczesnym utrzymaniu powiązań z

rynkami zagranicznymi. Nie chodziło tu o zamknięcie gospodarki czy proste zastąpienie eksportu popytem wewnętrznym.

Zakładano raczej zwiększenie odporności chińskiego systemu produkcyjnego poprzez rozbudowę krajowych kompetencji technologicznych, rozwój rynku wewnętrznego i ograniczenie zależności w obszarach uznanych za szczególnie wrażliwe. Z perspektywy teorii handlu międzynarodowego oznaczało to przesunięcie akcentu z maksymalizacji bieżących korzyści wynikających ze specjalizacji na uwzględnienie kosztów potencjalnego przerwania dostaw. Klasyczna teoria przewag komparatywnych wyjaśnia korzyści płynące z wymiany, lecz w warunkach konfliktu geopolitycznego musi zostać uzupełniona o analizę ryzyka koncentracji dostawców, możliwości substytucji technologicznej i wartości utrzymywania rezerwowych zdolności produkcyjnych. Chiński model coraz wyraźniej traktował takie rezerwy nie jako przejaw nieefektywności, lecz jako formę "ubezpieczenia strategicznego". Problem ekonomiczny sprowadzał się wówczas do wyznaczenia granicy, za którą uzasadnione wydatki na bezpieczeństwo zaczynają przekształcać się w "kosztowną nadmiarowość produkcyjną".

XX Zjazd Komunistycznej Partii Chin w październiku 2022 roku wyraźnie pogłębił tę orientację. W przyjętych dokumentach chińską modernizację przedstawiono jako projekt rozwoju pod kierownictwem partii, charakteryzujący się ogromną skalą demograficzną, dążeniem do wspólnego dobrobytu, łączeniem postępu materialnego z rozwojem kulturowym, harmonizowaniem relacji człowieka ze środowiskiem oraz deklaracją pokojowej drogi rozwoju. Położono w nich silniejszy nacisk na wysoką jakość wzrostu, samodzielność naukowo-techniczną i całościowe rozumienie bezpieczeństwa narodowego, określając budowę nowoczesnego państwa socjalistycznego jako centralne zadanie partii na kolejne dekady. Sformułowania te łączą cele o odmiennej naturze ekonomicznej: wysoka produktywność mierzona jest wydajnością pracy i efektywnością kapitału, wspólny dobrobyt wymaga analizy dystrybucji dochodów i dostępu do usług publicznych, bezpieczeństwo technologiczne odnosi się do struktury zależności produkcyjnych, a harmonia ekologiczna do wielkości negatywnych efektów zewnętrznych i sposobu ich internalizacji.

Napięcie między bezpieczeństwem, dobrobytem a centralnym sterowaniem

Doktryna ta próbuje objąć jedną strukturą polityczną szereg odrębnych problemów ekonomicznych. Jest to jej siła organizacyjna, gdyż pozwala prezentować spójny obraz strategii państwowej, ale jednocześnie źródło praktycznych trudności – realizacja poszczególnych celów może bowiem wymagać instrumentów polityki, które są ze sobą sprzeczne.

Szczególne znaczenie ma przyjęta na XX Zjeździe zasada, według której modernizacja gospodarcza musi być prowadzona z uwzględnieniem całościowego bezpieczeństwa narodowego. W tradycyjnym ujęciu ekonomicznym bezpieczeństwo było raczej warunkiem umożliwiającym rozwój, podczas gdy głównym kryterium polityki pozostawało zwiększanie dobrobytu. W doktrynie Xi Jinpinga relacja ta staje się współzależna: rozwój ma budować fundamenty bezpieczeństwa, a bezpieczeństwo zapewniać warunki do dalszego wzrostu. Interpretacja tego założenia wymaga jednak ostrożności, gdyż w globalnej gospodarce bezpieczeństwo nie jest dobrem darmowym. Utrzymywanie krajowej produkcji w sektorach, gdzie import byłby tańszy, oznacza rezygnację z bieżących korzyści handlowych. Gromadzenie zapasów strategicznych wiąże kapitał, który mógłby pracować w innych obszarach, a budowa autonomii technologicznej wymusza kosztowne powielanie badań i infrastruktury.

Wydatki te mogą być racjonalne tylko wtedy, gdy realnie zmniejszają ryzyko strat o ogromnej skali. Ich uzasadnienie zależy jednak od trafności oceny zagrożeń, która często bywa obarczona błędami poznawczymi lub politycznymi. Państwo, które zbyt szeroko definiuje zależności gospodarcze jako zagrożenia strategiczne, ryzykuje ograniczeniem konkurencji, spowolnieniem przepływu wiedzy i spadkiem efektywności. Z kolei państwo niedoceniające tych zależności może utracić zdolność działania w czasie kryzysu. Chińska doktryna stawia tę trudną równowagę w centrum polityki gospodarczej, przyjmując, że zdolność jej utrzymania wymaga silnej koordynacji politycznej.

Nie mniej istotny jest społeczny wymiar chińskiej modernizacji. Deklaracja wspólnego dobrobytu (gongtong fuyu) odnosi się do konieczności ograniczania dysproporcji rozwojowych i zapewnienia szerszego udziału obywateli w korzyściach z postępu.

Rozwój oparty na wysokiej stopie inwestycji pozwala szybko zwiększać produkt krajowy, ale nie musi automatycznie przekładać się na wzrost dochodów gospodarstw domowych. Jeśli nadwyżka ekonomiczna zostaje w sektorze przedsiębiorstw i instytucjach publicznych, konsumpcja ludności rośnie wolniej niż potencjał produkcyjny gospodarki. W takiej sytuacji wspólny dobrobyt wymaga rozwiązań głębszych niż administracyjne ograniczanie najbardziej rażących nierówności. Konieczne są mechanizmy zwiększające udział wynagrodzeń w wartości dodanej, poprawiające mobilność społeczną, wzmacniające systemy emerytalne i zdrowotne oraz obniżające koszty wychowywania dzieci. W kontekście chińskim kluczowe stają się także różnice między prowincjami oraz dostęp do usług publicznych uzależniony od miejsca rejestracji gospodarstwa domowego.

Odwołanie do wspólnego dobrobytu można zatem przełożyć na konkretny program fiskalny i społeczny. Jego konsekwentna realizacja wymagałaby jednak rozstrzygnięć w kwestii dystrybucji dochodu narodowego, co jest politycznie trudniejsze niż budowa infrastruktury produkcyjnej. W wymiarze organizacyjnym centralne miejsce doktryny Xi Jinpinga zajmuje przekonanie, że

nowoczesna gospodarka o takiej skali potrzebuje jednolitej zdolności strategicznego kierowania, a nie tylko stabilnych ram prawnych dla spontanicznej aktywności ekonomicznej. Partia pełni tu funkcję instytucji wyznaczającej cele długoterminowe, określającej granice polityki i koordynującej działania administracji, sektora finansowego oraz przedsiębiorstw strategicznych. Jest to model odmienny od liberalno-instytucjonalnego, w którym stabilność zapewniają autonomiczne sądy, organy regulacyjne, bank centralny i mechanizmy konkurencji. Przy analizie obu konstrukcji należy jednak oddzielić problem spójności decyzji od problemu ich jakości.

Napięcie między centralną koordynacją a zdolnością do korekty błędów

Centralizacja może poprawiać koordynację międzyinstytucjonalną, skracać czas reakcji i ułatwiać realizację projektów o dużych efektach zewnętrznych. Jednocześnie niesie ze sobą ryzyko, jakim jest koncentrację błędów, osłabienie konkurencji interpretacji oraz ograniczenie niezależnych mechanizmów weryfikowania informacji. W teorii organizacji oznacza to kompromis między korzyściami płynącymi z hierarchicznej koordynacji a wartością wiedzy rozproszonej. Kluczowe jest tutaj spostrzeżenie Herberta Simona dotyczące ograniczonej racjonalności: nawet najbardziej kompetentny ośrodek decyzyjny nie posiada pełnej informacji o wszystkich skutkach swoich działań. Skuteczność systemu zależy zatem nie tylko od trafności centralnych decyzji, ale przede wszystkim od tego, czy instytucje potrafią dostarczać rzetelną wiedzę o ich rzeczywistych konsekwencjach i skłaniać przywództwo do wprowadzania korekt.

W ten sposób doktryna modernizacji Xi Jinpinga wykracza poza tradycyjny spór o dopuszczalny zakres interwencji państwa w gospodarkę. Jej ambicją jest stworzenie modelu, w którym polityczne kierownictwo jednocześnie definiuje cele, mobilizuje zasoby, koordynuje instytucje i ocenia historyczne znaczenie rezultatów. Tak rozumiana modernizacja ma charakter techniczny, ekonomiczny i aksjologiczny zarazem. Nie chodzi w niej wyłącznie o to, jakie dobra produkować i jakimi metodami, lecz także o określenie pożądanego kształtu społeczeństwa, relacji jednostki do wspólnoty oraz pozycji państwa w świecie. Z perspektywy nauk społecznych jest to próba połączenia teorii rozwoju gospodarczego z koncepcją legitymizacji politycznej i konkretną filozofią historii. Nie można jednak założyć, że spójność światopoglądowa automatycznie przekłada się na efektywność ekonomiczną. Wymaga to bowiem wykazania, że przyjęty system instytucjonalny pozwala racjonalnie rozpoznawać nowe problemy, skutecznie reagować na zmiany i odpowiedzialnie rozliczać koszty wcześniejszych decyzji. Najtrudniejszy sprawdzian takiej zdolności nadchodzi w momencie, gdy państwo musi porzucić instrumenty, które wcześniej

przynosiły spektakularne rezultaty, lecz w nowych warunkach generują już malejące korzyści i narastające straty.

Ważnym ogniwem między doktryną sformułowaną na XX Zjeździe a jej konkretyzacją w polityce gospodarczej stało się III Plenum XX Komitetu Centralnego KPCh z lipca 2024 roku, którego znaczenie dla instytucji finansowych omówiono w poprzedniej części opracowania. Z perspektywy doktrynalnej istotne jest jednak szersze przesłanie tego wydarzenia.

Modernizacja jako instrument kontroli i koordynacji państwa

Reforma została przedstawiona nie jako autonomiczny proces rozszerzania mechanizmów rynkowych, lecz jako instrument realizacji chińskiej modernizacji. Dokument plenum łączył postulat zwiększania konkurencji i efektywności alokacji zasobów z umacnianiem kierowniczej roli partii, rozwojem przedsiębiorstw strategicznych oraz instytucjonalnym podporządkowaniem polityki gospodarczej celom bezpieczeństwa i odrodzenia narodowego. Takie ujęcie sprawia, że kryteria sukcesu reform należy rozpatrywać na kilku poziomach. Z perspektywy gospodarki rynkowej kluczowe są produktywność, konkurencja i stopa zwrotu z inwestycji. W ujęciu państwa rozwojowego dochodzi do nich bezpieczeństwo technologiczne, zdolność koordynacji oraz budowa krajowego potencjału przemysłowego. Z kolei w optyce przywództwa partyjnego znaczenie mają jedność instytucjonalna, stabilność społeczna i polityczna zdolność do kontynuowania wieloletniego programu.

Problem polega na tym, że cele te współbrzmią w okresie szybkiego wzrostu, lecz zaczynają ze sobą konkurować, gdy możliwości finansowe ulegają ograniczeniu. Doktryna modernizacji staje się zatem szczególnie wymagająca nie w fazie ekspansji, a w momencie konieczności wyboru między przedsięwzięciami, których jednoczesne finansowanie przestaje być możliwe. Kolejny etap tego procesu wyznaczyło IV Plenum XX Komitetu Centralnego KPCh, które zakończyło się 23 października 2025 roku i przyniosło zalecenia dotyczące opracowania piętnastego planu pięcioletniego na lata 2026-2030.

Z punktu widzenia funkcjonowania chińskiego państwa wydarzenie to miało znaczenie nie tylko programowe, ale i instytucjonalne. Władze partyjne sformułowały strategiczne założenia, które miały zostać przekształcone w szczegółowy program gospodarczy i społeczny. Dokument z października 2025 roku definiował lata 2026-2030 jako okres krytyczny dla osiągnięcia zasadniczej modernizacji socjalistycznej do 2035 roku. Kluczowe stało się pojęcie ciągłości strategicznej –

piętnasta pięciolatka miała rozwijać osiągnięcia poprzedniego okresu, jednocześnie usuwając ograniczenia ujawnione podczas przejścia od modelu inwestycyjnego ku gospodarce opartej na innowacjach i zaawansowanej produkcji. Oznaczało to próbę wykorzystania zdolności państwa do długookresowej koordynacji decyzji przy jednoczesnym zachowaniu elastyczności wobec zmian warunków zewnętrznych. Sama konstrukcja planu nie gwarantowała skuteczności, lecz stanowiła dowód, że chińskie przywództwo traktuje modernizację jako proces wymagający stałego dostosowania organizacyjnego. Szczególnie istotna jest diagnoza problemów gospodarczych zawarta w zaleceniach IV Plenum, gdyż odbiega ona od uproszczonego wyobrażenia o chińskiej polityce jako systemie posługującym się wyłącznie optymistycznym językiem sukcesu.

Instytucjonalizacja planowania a luka między diagnozą a reformą

Dokument wskazywał na słabość efektywnego popytu, bariery w wewnętrznym obiegu gospodarczym oraz trudności z zastąpieniem dawnych czynników wzrostu nowymi. Zwracał uwagę także na presję dotyczącą zatrudnienia i dochodów ludności, wyzwania demograficzne oraz utrzymujące się ryzyka w wybranych segmentach gospodarki. Oznacza to, że na poziomie oficjalnej diagnozy przywództwo rozpoznawało zasadnicze problemy opisywane przez niezależnych ekonomistów, choć niekoniecznie podzielało wszystkie ich interpretacje, szacunki czy rekomendacje.

Rozróżnienie to ma kluczowe znaczenie dla oceny charakteru chińskiego państwa rozwojowego. Zdolność do nazwania problemu jest warunkiem koniecznym reformy, lecz sama w sobie nie gwarantuje jej skuteczności. Rozwiązanie kwestii wymaga bowiem identyfikacji przyczyn, ustalenia odpowiedzialności instytucjonalnej oraz podjęcia decyzji dotyczących podziału kosztów dostosowania. Jeśli władze uznają, że głównym ograniczeniem wzrostu jest zbyt słaby popyt gospodarstw domowych, konsekwentna reakcja powinna obejmować reformę dystrybucji dochodów, świadczeń społecznych i finansowania usług publicznych. Jeżeli jednak pierwszeństwo zachowują inwestycje przemysłowe, pojawia się ryzyko utrwalenia rozbieżności między rosnącymi zdolnościami produkcyjnymi a możliwościami absorpcji wytwarzanych dóbr.

Formalne przejście od zaleceń partyjnych do dokumentu państwowego nastąpiło w marcu 2026 roku. Dnia 12 marca Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych zatwierdziło zarys piętnastego planu pięcioletniego na lata 2026-2030. Tego samego dnia przyjęto ustawę o narodowym planowaniu rozwoju, która nadała dotychczasowej praktyce planistycznej bardziej szczegółowe ramy prawne. Ustawa określiła procedurę, w której Komitet Centralny KPCh

formułuje zalecenia strategiczne, Rada Państwowa opracowuje projekt planu, a parlament dokonuje jego rozpatrzenia i zatwierdzenia. Przewidziano również mechanizmy monitorowania realizacji oraz oceny śródokresowej i końcowej. Z perspektywy prawa publicznego i teorii administracji jest to istotne rozwiązanie, gdyż instytucjonalizuje proces przekładania decyzji politycznych na wieloletnią politykę państwa. W ujęciu ekonomii organizacji może ono poprawiać koordynację działań między ministerstwami, prowincjami i przedsiębiorstwami, a jednocześnie podkreśla specyfikę chińskiego systemu, w którym strategiczny ośrodek formułowania kierunków rozwoju pozostaje ulokowany w strukturze partyjnej.

Ostateczna skuteczność takiego rozwiązania zależy od jakości danych wykorzystywanych podczas planowania, otwartości procesu konsultacyjnego oraz realnej możliwości korekty przyjętych celów w świetle późniejszych doświadczeń. Formalna ciągłość planowania może zapewniać przewidywalność, ale może również utrwalać błędne założenia, jeśli procedury oceny nie będą zdolne do ich korygowania. Sam piętnasty plan pięcioletni ma strukturę dokumentu łączącego funkcje strategii gospodarczej, programu reform i projektu modernizacji instytucjonalnej. Jego zakres obejmuje przemysł, naukę, technologie cyfrowe, konsumpcję, inwestycje, rozwój regionalny, politykę społeczną, ochronę środowiska, bezpieczeństwo oraz organizację państwa. Przewidziano w nim dwadzieścia głównych wskaźników rozwojowych oraz sto dziewięć dużych przedsięwzięć ujętych w sześciu obszarach.

Planowanie strategiczne jako narzędzie koordynacji państwa

Dokument nie jest zatem zwykłą prognozą wzrostu produktu krajowego. To system wzajemnie powiązanych celów, w którym zadania ekonomiczne podporządkowano szerszej wizji pożądanego kształtu państwa i społeczeństwa. W ekonomii polityki publicznej tak rozbudowane planowanie można interpretować jako próbę ograniczenia kosztów koordynacji międzyinstytucjonalnej. Gdy inwestycje w energetykę, przemysł półprzewodników, szkolnictwo techniczne i infrastrukturę cyfrową realizują różne podmioty, brak wspólnej strategii grozi niedopasowaniem ich skali oraz harmonogramów. Z drugiej strony nadmierna koordynacja może tłumić konkurencyjne eksperymenty i prowadzić do koncentracji ryzyka w przedsięwzięciach uznanych za priorytetowe. Dlatego kluczowa dla oceny nie jest liczba celów, lecz sposób ich hierarchizacji, finansowania i weryfikacji.

W piętnastym planie szczególnie istotna jest zmiana w formułowaniu celów makroekonomicznych. W odniesieniu do całego okresu 2026–2030 przyjęto zasadę utrzymywania wzrostu gospodarczego

w odpowiednim przedziale, uzależniając szczegółowe cele roczne od bieżących okoliczności. Jednocześnie autor planu wskazuje na potrzebę zwiększania produktywności całkowitej czynników produkcji oraz udziału konsumpcji gospodarstw domowych w tworzeniu produktu krajowego.

W dokumencie wyznaczono długookresowy punkt odniesienia: do 2035 roku PKB na mieszkańca ma osiągnąć poziom dwukrotnie wyższy niż w 2020 roku. Dla samego 2026 roku rząd określił cel wzrostu PKB w przedziale od 4,5 do 5 procent. Rozróżnienie to ma znaczenie metodologiczne – roczny cel nie powinien być utożsamiany ze stałą dynamiką zakładaną na całe pięciolecie. Elastyczniejsze podejście do perspektywy średniookresowej może odzwierciedlać większą świadomość ograniczeń wcześniejszego modelu, opartego na ilościowym rozbudowywaniu zdolności produkcyjnych.

Nie przesądza to jednak, czy w praktyce zmienią się bodźce motywacyjne administracji lokalnej. Jeśli polityczny awans urzędników i ocena przedsiębiorstw nadal będą silnie powiązane z wysokimi wskaźnikami produkcji oraz inwestycji, formalna elastyczność celów makroekonomicznych może mieć ograniczony wpływ na realne decyzje. Założenia ilościowe piętnastego planu ilustrują próbę łączenia wzrostu gospodarczego z celami innowacyjnymi, społecznymi i ekologicznymi. Przewidziano średnioroczny wzrost nakładów na badania i rozwój o co najmniej 7 procent, zwiększenie znaczenia gospodarki cyfrowej oraz redukcję emisji dwutlenku węgla przypadającej na jednostkę PKB o 17 procent w całym okresie planu. Wśród celów społecznych wymieniono podniesienie oczekiwanej długości życia do 80 lat oraz zwiększenie przeciętnej liczby lat edukacji ludności w wieku produkcyjnym do 11,7 roku.

W zakresie bezpieczeństwa żywnościowego założono osiągnięcie zdolności produkcyjnej na poziomie około 725 milionów ton zboża, a w dziedzinie energetycznej – krajowej zdolności wytwórczej odpowiadającej 5,8 miliarda ton ekwiwalentu węgla standardowego. Plan zakłada również wzrost udziału wartości dodanej podstawowych gałęzi gospodarki cyfrowej do 12,5 procent PKB do 2030 roku. Zestawienie tych celów dowodzi, że oficjalne rozumienie modernizacji obejmuje znacznie szerszy zbiór wielkości niż sama produkcja przemysłowa. Nie oznacza to jednak, że każdy wskaźnik równie trafnie opisuje rzeczywistą poprawę jakości życia czy efektywności.

Nowe siły wytwórcze jako sterowana transformacja technologiczna

Wzrost nakładów na badania nie musi być proporcjonalny do wartości samych wynalazków, podobnie jak zwiększenie zdolności produkcyjnych nie gwarantuje wzrostu opłacalności ich wykorzystania.

Wskaźniki powinny zatem służyć jako narzędzia oceny, a nie samoistne dowody sukcesu. W tej perspektywie kluczowe znaczenie zyskuje doktryna nowych jakościowo sił wytwórczych (xin zhi shengchanli). Jej głównym założeniem jest przekonanie, że dalszy rozwój nie może opierać się już tylko na powiększaniu zasobów pracy, tradycyjnego kapitału trwałego czy infrastruktury budowlanej. Konieczne staje się zwiększanie wartości dodanej poprzez innowacje, zaawansowane technologie i nowe metody organizacji produkcji, a także głębszą integrację nauki z działalnością przedsiębiorstw. Autor dostrzega tu związki z teorią postępu technicznego i wzrostu endogenicznego, w której wiedza, kapitał ludzki i innowacyjność odgrywają zasadniczą rolę w długofalowym zwiększaniu produktywności.

Chińska wersja tych koncepcji kładzie jednak szczególny nacisk na świadome kierowanie transformacją przemysłową przez państwo. Nie chodzi tu jedynie o tworzenie ogólnych ram rozwoju technologicznego, lecz o wskazanie konkretnych dziedzin, w których należy osiągnąć przełom. Takie podejście wpisuje się w tradycję państwa rozwojowego analizowaną przez Chalmersa Johnsona, Alice Amsden i Roberta Wade'a, którzy podkreślali rolę administracji w wspieraniu industrializacji oraz koordynowaniu inwestycji w krajach nadrabiających dystans technologiczny. Z ich badań wynika jednak, że skuteczna polityka przemysłowa wymaga dyscypliny wyników oraz gotowości do wycofania wsparcia dla przedsiębiorstw, które nie realizują założonych celów. Sama koncentracja środków publicznych na wybranych branżach nie jest bowiem wystarczającym warunkiem sukcesu.

Piętnasty plan pięcioletni precyzuje kierunki, w których chińskie państwo zamierza rozwijać nowe zdolności produkcyjne. Obejmują one technologie informacyjne nowej generacji, energetykę odnawialną, nowoczesne materiały, pojazdy elektryczne, robotykę, biomedycynę, zaawansowane wyposażenie przemysłowe oraz sektor lotniczy i kosmiczny. Dokument przewiduje także rozwój dziedzin przyszłościowych: technologii kwantowych, bioprodukcji, wodoru, energii termojądrowej, interfejsów mózg-komputer, inteligencji ucieleśnionej oraz sieci 6G. W obszarze sztucznej inteligencji plan zakłada zarówno rozwój fundamentów technologicznych, jak i ich wdrożenie w produkcji i usługach. Ekonomiczne uzasadnienie tego programu opiera się na oczekiwaniu, że innowacje o szerokim zastosowaniu wpłyną na produktywność wielu branż jednocześnie. Zgodnie z

teorią technologii ogólnego zastosowania (general purpose technologies), przełom nie polega tylko na stworzeniu nowego produktu, lecz na przekształceniu procesów organizacyjnych i technicznych w całej gospodarce – czego historycznymi przykładami były elektryfikacja czy informatyzacja. W przypadku współczesnej sztucznej inteligencji korzyści mają wynikać z automatyzacji zadań, przyspieszenia badań, usprawnienia zarządzania produkcją oraz rozszerzenia możliwości analitycznych firm.

Sukces technologiczny nie gwarantuje automatycznie stabilności gospodarczej

Rzeczywista skala tych zmian zależy jednak od kosztów wdrożenia, dostępności kompetencji, jakości danych i energii, a także od instytucjonalnej zdolności do reorganizacji pracy. To właśnie w obszarze technologii ujawnia się kluczowa słabość chińskiej strategii modernizacyjnej: rozdźwięk między sukcesem poszczególnych gałęzi przemysłu a poprawą ogólnej kondycji gospodarki. Przedsiębiorstwa zdolne do wytwarzania zaawansowanych pojazdów elektrycznych, baterii, urządzeń telekomunikacyjnych czy systemów sztucznej inteligencji mogą osiągać istotne przewagi konkurencyjne na rynku światowym.

Nie oznacza to jednak automatycznie, że rozwój takich firm kompensuje wszystkie skutki spowolnienia w tradycyjnych sektorach. Branże zaawansowane technologicznie bywają bardziej kapitałochłonne i często wykazują niższą bezpośrednią pracochłonność niż budownictwo czy tradycyjne usługi. Ich wzrost może zwiększać wartość eksportu i produktywność, lecz nie musi generować liczby miejsc pracy porównywalnej z tą utraconą w sektorach będących w regresie. Z perspektywy ekonomii strukturalnej konieczne jest zatem rozróżnienie wzrostu wydajności w sektorze wiodącym od ogólnego poziomu produktywności i zatrudnienia w całej gospodarce. W modelach transformacji strukturalnej kluczowe znaczenie nabiera tempo przepływu pracowników i kapitału między sektorami. Jeśli nowe gałęzie przemysłu nie zdołają zaabsorbować zasobów uwalnianych z dawnych zastosowań, może dojść do utrwalenia bezrobocia strukturalnego, pogłębienia nierównowagi regionalnej lub nadmiernej presji na finansowanie publiczne.

Dlatego skuteczność doktryny nowych jakościowo sił wytwórczych wymaga nie tylko sukcesów technologicznych, ale również spójnej polityki edukacyjnej, społecznej i regionalnej. Z tego względu piętnasty plan obejmuje rozbudowany program wzmacniania rynku wewnętrznego. Autor książki wskazuje na podkreśloną w dokumencie konieczność zwiększenia zdolności konsumpcyjnej gospodarstw domowych, poprawy warunków zatrudnienia, stabilizacji dochodów oraz szerszej dostępności usług społecznych. Szczególnie istotne jest połączenie inwestycji w aktywa materialne z

inwestowaniem w ludzi. Oznacza to uznanie, że infrastruktura transportowa, energetyczna i przemysłowa nie jest jedynym fundamentem przyszłego rozwoju; równie ważne są wykształcenie, zdrowie, zdolność adaptacyjna i bezpieczeństwo ekonomiczne obywateli. W tradycji ekonomii kapitału ludzkiego Theodore Schultz i Gary Becker dowodzili, że wydatki na edukację zwiększają przyszłą produktywność gospodarki, natomiast współczesna ekonomia zdrowia podkreśla wpływ kondycji ludności na aktywność zawodową i mobilność.

W przypadku Chin inwestowanie w ludzi może również ograniczyć motywację do nadmiernego oszczędzania ostrożnościowego, o ile gospodarstwa domowe uzyskają bardziej przewidywalny dostęp do świadczeń zdrowotnych, emerytalnych i usług opiekuńczych. Nie należy jednak zakładać, że samo zwiększenie wydatków publicznych automatycznie przyniesie pożądane efekty. Decydująca jest jakość usług, ich dostępność terytorialna oraz sposób finansowania. Reforma zorientowana na konsumpcję musi ponadto obejmować kwestie podziału wartości dodanej między przedsiębiorstwa, pracowników i sektor publiczny.

Instytucjonalne bariery modernizacji: demografia, rynek i bezpieczeństwo

Podobną logikę można odnaleźć w polityce demograficznej i społecznej piętnastego planu. Dokument przewiduje działania wspierające rodziny, poprawiające dostępność opieki nad dziećmi, rozwój systemu ochrony zdrowia oraz dostosowanie usług publicznych do starzenia się społeczeństwa. W ujęciu ekonomii demografii ma to znaczenie zasadnicze, gdyż zmiana struktury wieku wpływa jednocześnie na podaż pracy, stopę oszczędności, wydatki zdrowotne, system emerytalny i wzorce konsumpcji. Rosnący udział osób starszych nie musi jednak nieuchronnie prowadzić do stagnacji – zmiany technologiczne, wyższa aktywność zawodowa i lepsza organizacja usług mogą częściowo kompensować spadek liczebności populacji pracującej.

Skuteczność takiego dostosowania wymaga jednak zmian instytucjonalnych. Rozwój opieki długoterminowej, lepsze wykorzystanie kompetencji seniorów i zwiększenie dostępności usług zdrowotnych są równie istotne co automatyzacja przemysłu. Z punktu widzenia ekonomii polityki społecznej kluczowe pozostaje pytanie o finansowanie tych świadczeń w obliczu zadłużenia części sektora publicznego. Jeśli koszty opieki i zabezpieczenia społecznego będą nadal w znacznej mierze obciążać gospodarstwa domowe, trudno oczekiwać radykalnego ograniczenia oszczędności ostrożnościowych. Tym samym demografia, dystrybucja dochodów i popyt konsumpcyjny pozostają bezpośrednio powiązane z możliwością przełamania dotychczasowego modelu wzrostu.

Osobne znaczenie ma przyjęty w planie postulat budowy jednolitego rynku krajowego, który obnaża istotne ograniczenia chińskiej gospodarki, trwające mimo silnego centrum politycznego. Wielkość państwa i formalna jedność systemu prawnego nie gwarantują automatycznie pełnej integracji rynków regionalnych. W praktyce lokalne preferencje administracyjne, rozbieżności regulacyjne, bariery w dostępie do zamówień publicznych czy protekcjonizm wobec własnych przedsiębiorstw ograniczają konkurencję i efektywność przepływu zasobów. Plan zapowiada przeciwdziałanie tym zjawiskom poprzez ujednolicanie reguł rynkowych, lepszą ochronę własności, rozwój instytucji upadłościowych, usuwanie przeszkód w mobilności czynników produkcji oraz ograniczanie nieuczciwych praktyk konkurencyjnych. Szczególnym problemem pozostaje rywalizacja lokalnych administracji o rozwój podobnych branż, co często prowadzi do nadmiernej rozbudowy mocy produkcyjnych.

W chińskim dyskursie politycznym zjawisko to opisuje pojęcie neijuan, oznaczające wyniszczającą konkurencję o malejących korzyściach. Z perspektywy teorii gier administracje lokalne mogą podejmować decyzje racjonalne z punktu widzenia własnej pozycji, które w skali państwa prowadzą do nieefektywnego powielania inwestycji. Przełamanie tej sytuacji wymaga zmiany sposobu oceniania wyników władz lokalnych oraz ograniczenia instrumentów pozwalających przenosić koszty konkurencji na banki i budżety. Jest to kolejny przykład reformy, której sukces zależy bardziej od struktury bodźców niż od mnożenia centralnych regulacji.

W doktrynie Xi Jinpinga coraz większe znaczenie zyskują cele ekologiczne, które w piętnastym planie powiązano z przebudową systemu energetycznego i struktury przemysłu. Chiny deklarują dążenie do osiągnięcia szczytu emisji dwutlenku węgla przed 2030 rokiem oraz dalsze ograniczanie emisyjności gospodarki. Plan zakłada zmniejszenie emisji CO_2 przypadającej na jednostkę PKB o 17 procent w latach 2026–2030 oraz rozwój mechanizmów zarządzania emisjami, w tym narzędzi rynkowych.

Z perspektywy ekonomii środowiska cele te można interpretować jako próbę internalizacji kosztów zewnętrznych, czyli włączenia społecznych kosztów zanieczyszczenia i degradacji przyrody do rachunku ekonomicznego przedsiębiorstw. Należy jednak odróżnić zmniejszanie intensywności emisji od ograniczania ich bezwzględnej wielkości. Gospodarka może emitować mniej CO_2 na jednostkę produktu, a mimo to zwiększać łączną emisję, jeśli produkcja rośnie wystarczająco szybko. Ocena rzeczywistego postępu ekologicznego wymaga więc analizy obu tych kategorii.

Istotne pozostaje również pytanie, czy rozwój nowych technologii energetycznych przynosi poprawę efektywności systemowej, czy prowadzi do nadmiernej rozbudowy zdolności produkcyjnych w wybranych gałęziach przemysłu. Transformacja energetyczna może zwiększać bezpieczeństwo państwa i ograniczać koszty ekologiczne, lecz jej bilans ekonomiczny zależy od jakości sieci,

magazynowania energii, regulacji rynku oraz tempa adaptacji przemysłu i gospodarstw domowych. Charakterystyczną cechą piętnastego planu jest także silne powiązanie polityki gospodarczej z szeroko rozumianym bezpieczeństwem państwa. W dokumencie wyodrębniono zadania dotyczące zdolności produkcyjnych rolnictwa, bezpieczeństwa energetycznego, odporności infrastruktury, strategicznych zasobów materiałowych oraz modernizacji obronności.

W perspektywie ekonomii bezpieczeństwa można je analizować jako odpowiedź na wzrost niepewności w stosunkach międzynarodowych. Właściwa ocena tych działań wymaga jednak rozróżnienia między samowystarczalnością a odpornością. Samowystarczalność oznacza dążenie do krajowego wytwarzania określonych dóbr lub technologii, natomiast odporność polega na zdolności systemu do funkcjonowania mimo zakłóceń. Obie strategie mogą się uzupełniać, ale nie są tożsame.

Gospodarka może zwiększać odporność poprzez dywersyfikację importu, rozwój zapasów strategicznych, substytucję technologii i współpracę międzynarodową, a niekoniecznie przez pełne zastępowanie każdego zagranicznego dostawcy produkcją krajową. W przypadku Chin motywacja do ograniczania zależności technologicznych jest zrozumiała w kontekście konkurencji mocarstwowej, lecz jej efektywność zależy od kosztów alternatywnych.

Paradoksy autonomii strategicznej i napięcia aksjologiczne

Im więcej zasobów kieruje się do sektorów uznanych za strategiczne, tym kluczniejsza staje się przejrzystość kryteriów ich wyboru oraz ocena osiągniętych rezultatów. W przeciwnym razie pojęcie bezpieczeństwa może stać się kategorią tak szeroką, że przestanie skutecznie odróżniać przedsięwzięcia rzeczywiście niezbędne od tych, które uzyskały jedynie uprzywilejowaną pozycję administracyjną.

Z perspektywy międzynarodowej ekonomii politycznej doktryna Xi Jinpinga zawiera istotny paradoks. Chiny dążą do zwiększenia autonomii strategicznej, pozostając jednocześnie głęboko powiązanymi ze światowymi rynkami handlowymi, finansowymi i technologicznymi. Choć rozbudowa zdolności eksportowych wspiera rozwój przemysłu, to przy słabym popycie krajowym paradoksalnie zwiększa zależność przedsiębiorstw od kondycji gospodarczej zagranicznych partnerów. Z kolei ograniczanie zależności od konkretnych dostawców technologii może wzmacniać bezpieczeństwo narodowe, ale jednocześnie skłania inne państwa do wdrażania analogicznych mechanizmów ochronnych. W teorii stosunków międzynarodowych odpowiada to mechanizmowi dylematu bezpieczeństwa: działania jednego państwa, podejmowane w celu zwiększenia własnej

odporności, są postrzegane przez innych jako potencjalne zagrożenie. Podobny problem pojawia się w ekonomii handlu międzynarodowego, gdy wzrost subsydiowanej podaży eksportowej wywołuje reakcje w postaci ceł antydumpingowych, wyrównawczych lub nowych ograniczeń w dostępie do rynków.

Chińska strategia musi zatem godzić rozwój potencjału przemysłowego z utrzymaniem na tyle otwartego otoczenia międzynarodowego, by potencjał ten mógł być produktywnie wykorzystywany. Piętnasty plan nadal zakłada aktywne uczestnictwo w wymianie międzynarodowej, rozwój inicjatywy Pasa i Szlaku oraz współpracę technologiczną; potwierdza to, że doktrynalna samodzielność nie jest równoznaczna z postulatem pełnej autarkii. Ekonomiczne i geopolityczne konsekwencje tej strategii wymagają jednak odrębnej, pogłębionej analizy.

Na poziomie aksjologicznym chińska modernizacja ujawnia szczególne napięcie między dobrem jednostki a celami wspólnoty politycznej. Oficjalna doktryna przedstawia poprawę warunków życia obywateli jako podstawowy cel rozwoju, lecz jednocześnie przypisuje państwu i partii nadrzędną rolę w definiowaniu sposobów jego realizacji. W tradycji europejskiej filozofii politycznej można tu dostrzec echo klasycznego sporu o relację między wolnością jednostki a zdolnością wspólnoty do działania zbiorowego. Podczas gdy liberalizm polityczny akcentuje autonomię, prawa jednostki i ograniczanie arbitralności władzy, tradycje republikańskie i komunitarystyczne wskazują na konieczność troski o dobro wspólne oraz instytucje umożliwiające jego urzeczywistnianie.

Chińska doktryna nie daje się jednak w pełni sprowadzić do żadnej z tych tradycji, gdyż pozostaje zakorzeniona w marksistowsko-leninowskim rozumieniu kierownictwa politycznego i własnej narracji historycznej.

Efektywność modernizacji zależy od zdolności systemu do korygowania błędów

Z perspektywy ekonomii dobrobytu kluczowe pozostaje rozróżnienie między rozwojem pojmowanym jako zwiększanie zdolności państwa a rozwojem rozumianym jako poszerzanie rzeczywistych możliwości działania obywateli. Oba procesy mogą się wzajemnie wzmacniać, gdy inwestycje w infrastrukturę, edukację i ochronę zdrowia realnie zwiększają indywidualne szanse życiowe.

Mogą one jednak wejść w konflikt, jeśli priorytety strategiczne ograniczają autonomię uczestników gospodarki i społeczeństwa. Ostateczna ocena nie może się więc sprowadzać do materialnej skali osiągnięć; powinna uwzględniać jakość instytucji, które pozwalają ludziom korzystać z rezultatów

modernizacji. W naukach ekonomicznych szczególnie istotne jest odróżnienie zdolności do planowania od zdolności do skutecznego uczenia się. Państwo może formułować szczegółowe strategie, mobilizować kapitał i budować rozbudowane systemy koordynacji, lecz jego długookresowa efektywność zależy od możliwości korygowania działań w oparciu o wiarygodną informację o ich skutkach. W teorii zarządzania publicznego i ekonomii instytucjonalnej proces ten wymaga precyzyjnego identyfikowania celów, monitorowania rezultatów, porównywania kosztów z korzyściami oraz ponownego projektowania interwencji.

Szczególne zagrożenie pojawia się wtedy, gdy mechanizm oceny jest podporządkowany instytucji odpowiedzialnej za realizację ocenianego programu. Może ona bowiem mieć silną motywację, by przedstawiać wyniki w sposób potwierdzający trafność wcześniejszych decyzji. Nie oznacza to, że scentralizowane planowanie musi prowadzić do systematycznego zniekształcania informacji, lecz wskazuje na konieczność istnienia niezależnych procedur weryfikacyjnych. Chińska architektura planistyczna przewiduje oceny śródokresowe i końcowe, a piętnasty plan zapowiada dalsze doskonalenie systemu monitorowania.

Pytaniem rozstrzygającym pozostaje jednak to, czy mechanizmy te będą zdolne ujawniać nie tylko uchybienia techniczne, lecz także zasadnicze błędy w doborze celów i instrumentów. Z perspektywy teorii wiedzy ekonomicznej jest to kwestia być może ważniejsza od samego stopnia szczegółowości planu. W konsekwencji doktryna modernizacji Xi Jinpinga powinna być oceniana nie jako zamknięty zbiór haseł politycznych, lecz jako dynamiczny system instytucjonalny, w którym cele rozwojowe, reguły organizacyjne i instrumenty ekonomiczne są ze sobą wzajemnie powiązane.

Jej potencjalną przewagą jest zdolność do długookresowego kierowania zasobów ku strategicznym przedsięwzięciom, ograniczania niektórych kosztów koordynacji oraz realizacji projektów wymagających wieloletniej konsekwencji. Ograniczeniem pozostaje natomiast trudność w rozpoznawaniu i rozliczaniu błędnych inwestycji, ryzyko podporządkowania informacji oczekiwaniom hierarchii politycznej oraz możliwość utrwalania interesów instytucji korzystających z preferencyjnego dostępu do kapitału. Ostateczny bilans zależy więc od relacji między kompetencją administracyjną a zdolnością gospodarki do samoregulacji. W ekonomii rozwoju często podkreśla się znaczenie sprawnego państwa, lecz równie ważna jest zdolność tego państwa do stworzenia instytucji ograniczających arbitralność jego własnych działań. Peter Evans określał jeden z pożądanych modeli relacji państwa i gospodarki za pomocą pojęcia zakorzenionej autonomii, wskazując na konieczność połączenia kompetentnej administracji z wiedzą pozyskiwaną od uczestników życia gospodarczego. W chińskich warunkach zagadnienie to przyjmuje szczególnie wymagającą postać, ponieważ silna integracja struktur politycznych i gospodarczych może zarówno ułatwiać koordynację, jak i ograniczać różnorodność niezależnych źródeł informacji.

Instytucjonalna zdolność do rozpoznawania błędów jako klucz sukcesu

Warto zauważyć, że piętnasty plan pięcioletni wchodzi w życie w warunkach odmiennych od tych, które umożliwiły spektakularny wzrost Chin w poprzednich dekadach. Gospodarka dysponuje dziś znacznie większym zasobem kapitału trwałego, zaawansowanym przemysłem i rozbudowaną infrastrukturą, lecz jednocześnie musi mierzyć się z konsekwencjami wcześniejszej ekspansji kredytowej, słabością rynku nieruchomości, zmianami demograficznymi oraz ograniczeniami popytu wewnętrznego. W takim otoczeniu sama skala mobilizowanych zasobów nie może być już wystarczającym miernikiem skuteczności polityki gospodarczej. Kluczowy staje się wybór właściwych przedsięwzięć, zdolność do odcinania finansowania projektom o niskiej produktywności, jakość usług publicznych oraz sprawność w rozpowszechnianiu innowacji w całej gospodarce. Jeśli nowe technologie posłużą głównie wzmocnieniu wybranych sektorów eksportowych, mogą nie zapewnić odpowiedniego impulsu dla konsumpcji i zatrudnienia. Jeżeli jednak rozwój technologiczny zostanie powiązany z poprawą produktywności usług, wzrostem dochodów gospodarstw domowych i obniżeniem kosztów prowadzenia biznesu, może to stworzyć fundamenty pod bardziej zrównoważony model gospodarczy.

Rozstrzygnięcie między tymi scenariuszami pozostaje otwarte i wymaga obserwacji rzeczywistych rezultatów, a nie tylko deklaracji programowych. Syntetyczny bilans ewolucji doktryny Xi Jinpinga — od XIX Zjazdu KPCh w 2017 roku, przez XX Zjazd w 2022 roku, III Plenum w 2024 i IV Plenum w 2025, aż po zatwierdzenie piętnastego planu pięcioletniego w marcu 2026 roku — ukazuje wyraźną ciągłość strategiczną. Jej istotą jest przekonanie, że rozwój gospodarczy, modernizacja technologiczna, bezpieczeństwo narodowe i polityczna sprawczość państwa tworzą jeden, wzajemnie zależny system. W porównaniu z epoką wcześniejszych reform, większego znaczenia nabrało podporządkowanie procesów gospodarczych spójnej wizji strategicznej. Jednak rosnąca złożoność gospodarki sprawia, że sukces takiego przedsięwzięcia nie może zależeć wyłącznie od determinacji przywództwa i dyscypliny administracji. Niezbędne są mechanizmy pozwalające rozpoznawać rzeczywistą produktywność inwestycji, niezależny przepływ informacji o niepowodzeniach oraz zdolność instytucji do adaptacji w obliczu nieprzewidzianych zmian. Zatem zasadnicze pytanie o przyszłość chińskiego modelu rozwoju nie dotyczy rozmiarów kapitału ani skali osiągnięć technologicznych.

Dotyczy ono jakości instytucjonalnego procesu poznawania własnej rzeczywistości gospodarczej i zdolności do podejmowania decyzji sprzecznych z krótkookresowymi interesami wpływowych uczestników systemu. Właśnie ten problem wyznacza przedmiot części poświęconej relacji między

centralizacją władzy, obiegiem informacji, autonomią instytucji a zdolnością chińskiego państwa do rozpoznawania błędów polityki gospodarczej. Autor pogłębi tę analizę, wykorzystując ekonomię informacji, teorię organizacji, socjologię władzy oraz badania nad systemami autorytarnymi. Pozwoli to następnie przejść do odrębnego zagadnienia wiarygodności danych statystycznych (część IX), bez przedwczesnego utożsamiania oficjalnych deklaracji, krytycznych hipotez ekonomistów i empirycznie udokumentowanych faktów.

Dopiero połączenie tych perspektyw umożliwi całościową ocenę, czy chińska modernizacja dysponuje instytucjonalnymi warunkami niezbędnymi do trwałego przezwyciężania własnych ograniczeń, czy też rosnąca złożoność gospodarki będzie coraz bardziej obciążać system oparty na centralnym definiowaniu celów i hierarchicznym zarządzaniu ich realizacją.

> Ostatecznie sukces chińskiego projektu nie zostanie zmierzony liczbą nowych procesorów czy wzrostem PKB, lecz odpowiedzią na jedno pytanie: czy system, który dąży do absolutnej kontroli nad każdym aspektem rozwoju, zdoła w porę przyznać się do błędu? Prawdziwym sprawdzianem dla modernizacji Xi Jinpinga nie będzie zatem skala osiągnięć, lecz odwaga instytucjonalna w odcinaniu projektów, które przestały działać. W świecie rosnącej złożoności największym ryzykiem dla mocarstwa może okazać się paradoksalnie jego własna, niepodważalna spójność.

Inspiracje

[1]

"Broken China" Logan Wright

John Wiley & Sons | ISBN: 9781509570683

Logan Wright jest amerykańskim ekonomistą i politologiem specjalizującym się w chińskim systemie finansowym i makroekonomii. Jest partnerem i dyrektorem ds. badań rynków chińskich w Rhodium Group oraz starszym współpracownikiem w Katedrze Powierniczej ds. Biznesu i Ekonomii Chińskiej w Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (CSIS) w Waszyngtonie. Wright uzyskał doktorat z nauk politycznych na Uniwersytecie George'a Washingtona oraz dyplomy ze służby zagranicznej i studiów nad bezpieczeństwem na Uniwersytecie Georgetown. Po ponad dwóch dekadach życia i pracy w Pekinie i Hongkongu, jego badania obejmują analizę chińskiej polityki pieniężnej, systemu walutowego, ekspansji kredytowej i strukturalnego spowolnienia gospodarczego. Jego prace dostarczają istotnych informacji na temat słabości chińskiego modelu wzrostu napędzanego długiem oraz polityki gospodarczej Pekinu.

***Logan Wright** is an American economist and political scientist specializing in the Chinese financial system and macroeconomics. He serves as a Partner and Director of China Markets Research at Rhodium Group and is a Senior Associate with the Trustee Chair in Chinese Business and Economics at the Center for Strategic and International Studies (CSIS) in Washington, D.C. Wright earned his Ph.D. in political science from George Washington University and holds degrees in foreign service and security studies from Georgetown University. Having spent over two decades living and working in Beijing and Hong Kong, his research analyzes China's monetary policies, foreign exchange regime, credit expansion, and structural economic slowdown. His work provides critical insights into the vulnerabilities of China's debt-fueled growth model and Beijing's economic policymaking.*

Rhodium Group / Center for Strategic and International Studies

Literatura uzupełniająca

Książki

Książki autora i dzieła przywołane w tekście:

[1] "Fractured Foundations"

Logan Wright

2023 | ISBN: 9781619772700

Książki autorów przywoływanych i literatura pokrewna:

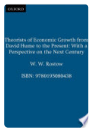

[2] "Theorists of Economic Growth from David Hume to the Present"

Walt Whitman Rostow, Michael Kennedy

1990 | ISBN: 9780195080438

[3] "American Exceptionalism: A Double-Edged Sword"

Seymour Martin Lipset

W. W. Norton & Company | ISBN: 9780393316148

[4] "The Process of Economic Growth"

Walt Whitman Rostow

1960 | Oxford, Eng. : Clarendon Press

[5] "The Stages of Economic Growth"

Walt Whitman Rostow

2020 | Barakaldo Books | ISBN: 9781839744211

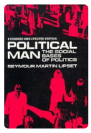

[6] "Political Man"

Seymour Martin Lipset

1981

[7] "The National System of Political Economy"

Friedrich List

London : Longmans, Green

[8] "The City"

Maks Weber

[9] "The rational and social Foundations of music"

Maks Weber

ISBN: 9780809300150

[10] "Basic concepts in sociology"

Maks Weber

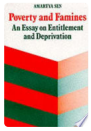

[11] "Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation"

Amartya Sen

Oxford University Press | ISBN: 9780198284635

[12] "India: Economic Development and Social Opportunity"

Amartya Sen

[13] "Institutions, Institutional Change and Economic Performance"

Douglass North

1990

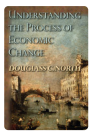

[14] "Understanding the Process of Economic Change"

Douglass Cecil North

2005 | ISBN: 9780691118055

[15] "Transforming Traditional Agriculture / Theodore W. Schultz"

Theodore Schultz

[16] "The Formation of Human Capital and the Economic Development Returns to Health and Schooling Investments"

T P (T Paul). Schultz

1998

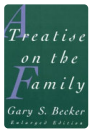

[17] "A Treatise on the Family"

Gary Becker

1991

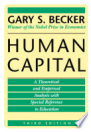

[18] "Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education"

Gary Becker

University of Chicago Press | ISBN: 9780226041223

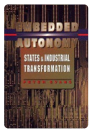

[19] "Embedded Autonomy"

Peter B. Evans

1995 | ISBN: 9780691037370

[20] "China's Infinite Transition and its Limits"

Alexei D. Voskressenski

2020 | Springer Nature | ISBN: 9789811562716

[21] "China in the Xi Jinping Era"

Steve Tsang, Honghua Men

2016 | Springer | ISBN: 9783319295497

[22] "Xi Jinping's New Development Philosophy"

Angang Hu, Yilong Yan, Xiao Tang

2018 | Springer | ISBN: 9789811077364

[23] "China's Political Economy in the Xi Jinping Epoch"

Lowell Dittmer

2021 | Contemporary China | ISBN: 9789811226571

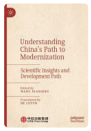

[24] "Understanding China's Path to Modernization"

Wang Xianqing

2026 | Palgrave Macmillan | ISBN: 9789819670536

Artykuły naukowe

Prace autorów przywoływanych w tekście:

[1] "Xi Jinping The Governance Of China"

Xi Jinping

2014

Źródło

[2] "Congratulatory Message from PRC Chairman Xi Jinping on the Occasion of the 60th Anniversary of Russia-China Friendship Association"

Xi Jinping

2018 | Far Eastern Affairs | DOI: 10.21557/fea.50944268

Źródło

[3] "Forging a Strong Partnership to Enhance Prosperity of Asia"

Xi Jinping

2015 | ISEAS Publishing eBooks | DOI: 10.1355/9789814695695

Źródło

[4] **"18. Forging a Strong Partnership to Enhance Prosperity of Asia"**

Xi Jinping

2020 | ISEAS Publishing eBooks | DOI: 10.1355/9789814881920-019

Źródło

[5] **"The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto"**

W. Rostow

2020

Źródło

[6] **"Beware of Historians Bearing False Analogies: A Review of Paul Kennedy, The Rise and Fall of Great Powers (1988) Pointers from the Past: Kennedy's Comment (1988) Reviewer's Reply (1988)"**

W. Rostow

2019 | History, Policy, and Economic Theory | DOI: 10.4324/9780429033490-23

Źródło

[7] **"Fundamental issues in present-day China"**

Deng Xiaoping

1987

Źródło

[8] **"On the Peaceful Reunification of China's Mainland and Taiwan"**

Deng Xiaoping

2002 | Chinese Law & Government | DOI: 10.2753/clg0009-4609350332

Źródło

[9] **"The Mediating Influence of Self-Esteem on the Relation between Personality,Social Support and Subjective Well-Being"**

Deng Xiaoping

2009 | Yingyong xinlixue

Źródło

[10] **"Das natürliche System der politischen Ökonomie"**

Friedrich List

1961 | De Gruyter eBooks | DOI: 10.1515/9783112709818

Źródło

[11] "Das nationale System der politischen Ökonomie : Volksausgabe auf Grund der Ausgabe letzter Hand und Randnotizen in Lists Handexemplar"

Friedrich List, Artur Sommer

1959

Źródło

[12] "Über den Übergang vom Schutzsystem zum System der möglichst voll entfalteten Handelsfreiheit"

Friedrich List

1961 | De Gruyter eBooks | DOI: 10.1515/9783112709818-028

Źródło

[13] "Economics, law, and ethics"

Amartya Sen

2009 | Against Injustice | DOI: 10.1017/cbo9780511657443.002

Źródło

[14] "The Role of Culture in Understanding the Process of Economic and Social Change"

North C. Douglass

2015 | Lexington Books | DOI: 10.5040/9798216531432.ch16

Źródło

[15] "The New Institutional Economics and third World Development"

Douglass North

1995 | The New Institutional Economics and Third World Development | DOI: 10.4324/9780203444290.pt1

Źródło

[16] "A revolution in economics"

Douglass C. North

2000 | Institutions, Contracts and Organizations | DOI: 10.4337/9781781952764.00014

Źródło

[17] "Institutions and the Performance of Economies Over Time"

Douglass C. North

2025 | Handbook of New Institutional Economics | DOI: 10.1007/978-3-031-50810-3_2

Źródło

[18] **"The Place of the Soft Budget Constraint Syndrome in Economic Theory"**

János Kornai

1998 | Journal of Comparative Economics | DOI: 10.1006/jcec.1997.1505

Źródło

[19] **"Models of Bounded Rationality: Empirically Grounded Economic Reason"**

Herbert A. Simon

1997 | The MIT Press eBooks | DOI: 10.7551/mitpress/4711.001.0001

Źródło

[20] **"Book Reviews : Peasant Nationalism and Communist Power: The Emergence of Revolutionary China, 1937-1945. By CHALMERS A. JOHNSON. (Stanford: Stanford University Press, 1962. Pp. xii, 256. $5.75.)"**

Hellmut Wilhelm, Chalmers A. Johnson

1963 | The Western Political Quarterly | DOI: 10.1177/106591296301600423

Źródło

[21] **"Chapter Two. The Developmental State: Odyssey of a Concept"**

Chalmers Johnson

2019 | The Developmental State | DOI: 10.7591/9781501720383-004

Źródło

[22] **"Japan: Who Governs? The Rise of the Developmental State"**

Donald Zagoria, Chalmers Johnson

1995 | Foreign Affairs | DOI: 10.2307/20047441

Źródło

[23] **"The Value of the Ability to Deal with Disequilibria"**

Theodore W. Schultz

1974 | Journal of Economic Literature

Źródło

[24] **"Capital Rationing, Uncertainty, and Farm-Tenancy Reform"**

Theodore W. Schultz

1940 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/255557

Źródło

[25] "The Economic Importance of Human Capital in Modernization"

Theodore W. Schultz

1993 | Education Economics | DOI: 10.1080/09645299300000003

Źródło

[26] "Erratum to: Economics of the Family: Marriage, Children and Human Capital"

Theodore W. Schultz

1975 | Demography | DOI: 10.2307/2060726

Źródło

[27] "Crime and Punishment: An Economic Approach"

Gary S. Becker

1968 | Journal of Political Economy | DOI: 10.1086/259394

Źródło

[28] "The Economic Approach to Human Behavior"

Gary S. Becker

1976 | University of Chicago Press eBooks | DOI: 10.7208/chicago/9780226217062.001.0001

Źródło

[29] "A Theory of Competition Among Pressure Groups for Political Influence"

Gary S. Becker

1983 | The Quarterly Journal of Economics | DOI: 10.2307/1886017

Źródło

[30] "The Economics of Discrimination"

Gary S. Becker

1971 | University of Chicago Press eBooks | DOI: 10.7208/chicago/9780226041049.001.0001

Źródło

[31] "Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation"

Peter Evans

1995 | Princeton University Press eBooks | DOI: 10.1515/9781400821723

Źródło

[32] "Bringing the State Back in"

Peter Evans, Dietrich Rueschemeyer, Theda R. Skocpol

1985

Źródło

[33] "Bureaucracy and Growth: A Cross-National Analysis of the Effects of "Weberian" State Structures on Economic Growth"

Peter Evans, James E. Rauch

1999 | American Sociological Review | DOI: 10.1177/000312249906400508

Źródło

[34] "The Eclipse of the State? Reflections on Stateness in an Era of Globalization"

Peter Evans

1997 | World Politics | DOI: 10.1017/s0043887100014726

Źródło

Treść tworzy Fundacja Dobre Państwo.
Redaguje i publikuje APA ONE, autorski system redakcyjny Fundacji oparty na AI.
APA ONE Publishing System
Fundacja Dobre Państwo © 2026
Article ID: 83dc63d0-8ca1-4732-b361-dcb154814138